www.motifsempozyum.biz.tr

BİLDİRİ KİTABI

Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu

8-10 Kasım 2018 Çanakkale

MOTİF VAKFI ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU (8-10 Kasım 2018/ÇANAKKALE)

BİLDİRİ KİTABI

Editör
Dr. Mustafa AÇA

Motif Vakfı Yayınları

ISBN: 978-975-9049-27-0

İÇİNDEKİLER

♦

SEMPOZYUM KURULLARI....1

SEMPOZYUM PROGRAMI....5

SUNUŞ....16

BİLDİRİLER....17

LİTVANYA TATARLARI: TARİH, DİL VE KÜLTÜR

Doç. Dr. Galina MİŞKİNİENE....17

DESTAN GELENEĞİMİZDE GELENEKSEL OYUNLARIN HALKBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU - Sacide ÇOBANOĞLU....26

BALIKESİRLİ KADINLARIN STATÜ, ROL VE CİNSİYET KİMLİĞİ ALGILARI

Prof. Dr. Mehmet AÇA....31

KENTE GÖÇÜN AİLE YAPISINDA ORTAYA ÇIKARDIĞI BAZI DEĞİŞİMLER DÖRTDİVAN ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Tülay UĞUZMAN....39

ÖMER, OSMAN ve MUAVİYE İSİMLERİNDE ÖRTMECE: PROF. DR. MEHMET FATİH KÖKSAL'IN KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN 25 NUMARALI CÖNK ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ - Mehmet BİRCAN....48

YOL FOLKLORU VE SU ALTINDA KALAN ANLATILAR: ÇAMLIKAYA YOLU ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ....57

BACILAR VE KARDEŞLER: TOPLUMSAL YAPI VE SÖYLEM AÇISINDAN ALEVİ ATAERKİLLİĞİ

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU....66

KIRGIZ SÖZLÜ KÜLTÜRÜNDE ANNE SÜTÜ

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ - Emine TAŞ....70

TATAR YAZAR ZARİF BEŞİRİ VE EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Doç. Dr. Bülent BAYRAM....82

KUTSAL MEKÂNLARDA BÜYÜSEL BİR UYGULAMA: SOMUTLAŞTIRMA

Doç. Dr. Adem KOÇ....92

BALIKESİR KINA ORGANİZASYONU FİRMALARI -HAYAL SATICILARI- ÜZERİNE HALK BİLİMSEL DEĞERLENDİRMELER

Öğr. Gör. Dr. Mustafa AÇA....103

KÜLTÜR AKTARIM ARACI OLARAK AMİGURUMİ: JAPON, RUS VE TÜRK KÜLTÜRÜNDEN ÖRNEKLERLE

Dr. Nagihan ÇETİN....112

BARTIN'DA KÖÇEKLİK GELENEĞİNİN İCRASI VE TEMSİL EDİLEN CİNSİYET KİMLİĞİNE KISA BİR BAKIŞ

Seval KOCAER....117

KARA KOMEDİNİN İZLEĞİNDE SOFRA SIRLARI FİLMİ VE KADININ ANTİ KAHRAMANA DÖNÜŞÜMÜ

Doç. Dr. Tuğba ELMACI....127

KIRGIZ DESTANLARINDA HAYVAN MOTİFİ

Özge KIRCA 134

NASRETTİN HOCA FIKRALARI KUMUK HALK YIRLARINDA

Dr. Aynur QEZENFER QİZİ 145

TELEVİZYONDA ÂŞIKLIK GELENEĞİNİN TEMSİLİ ÜZERİNE BİR DEĞELENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman FİDAN.....149

AZERBAYCAN KAÇAK HİKÂYELERİNDE YER ALAN KÖROĞLU İLE İLGİLİ UNSURLAR

Dr. Sevtap YAZAR 157

YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MEDYA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA GÜNÜMÜZ İNTERNET DİZİLERİNDE AİLE İLİŞKİLERİ YANSIMALARI

Dr. Samet KILIÇ 166

FARKLI YÜZYILLARA AİT İKİ TIP YAZMASINDA HAYVAN ADLARI

Arş. Gör. Dr. Elif KAYA 171

AYNI ŞEHİRDE YAŞAYAN KADINLARIN BULUŞTUĞU BİR SANAL ORTAM: ESKİŞEHİRLİ HANIMLAR MEKÂNI

Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET* 181

SU İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALARIN TOPLUMSAL EKOLOJİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Turgay KABAK 192

ELEKTRONİK KÜLTÜR ORTAMINDA BİR ÂŞIK: GÜNCELLENEN ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE ŞEMSİ YASTIMAN'IN YERİ VE ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Uğur DURMAZ 198

GELENEĞİN İCADINDA KADININ ROLÜ: MEZUNİYET KINASI

Dr. Öğr. Üyesi Gülten KÜÇÜKBASMACI.....208

BALIKESİR YÖRESİNDE GÜNCELLENMEYE ÇALIŞILAN GELENEKSEL BİR GELİNLİK: BALIKESİR PULLUSU

Öğr. Gör. Dr. Mustafa AÇA 217

HASAN KARACADAĞ'IN DABBE SERİSİNDE KORKUNUN İKONOGRAFİSİ

Doç. Dr. Tuğba ELMACI 226

SANAL HAFIZA MEKÂNLARI: ALKIŞ-KARGIŞ PLATFORMU İNTERNET SÖZLÜKLERİ

Arş. Gör. Berk YILMAZ.....233

"KURTULMUŞ TOPLULUK" TEOLOJİSİ BAĞLAMINDA ALEVİ ETNOGONİSİ VE NACİYE ANA

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU 241

MİTOLOJİNİN YENİDEN AKTARIMI SÜRECİNDE BEYAZ PERDEDEN BİR ÖRNEK: MOANA

Dr. Öğr. Üyesi Berna AYAZ 246

ÜSKÜDAR ÇİNİLİ CAMİİ ÇİNİLERİNDE KARANFİL MOTİFİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Serap YILDIRIM GEREN.....252

MAKEDON ALKIŞ VE KARGIŞLARI İLE TÜRK ALKIŞ VE KARGIŞLARI ARASINDAKİ BENZERLİKLER

Yıldız ŞARE.....255

FETHİYE SEVDALISI BİR HALK BİLİM DERLEYİCİSİ ÜNAL ŞÖHRET DİRLİK

Dr. Öğr. Üyesi Zekiye ÇAĞIMLAR.....263

İZMİR İLİ MENEMEN İLÇESİNE BAĞLI KOYUNDERE KÖYÜNÜN GEÇİŞ DÖNEMİ RİTÜELLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Handan KASIMOĞLU.....273

GAZİANTEP'TE ASKER FOLKLORU

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman FİDAN.....282

KÜLTÜREL BELLEKTEKİ ANKARA HALK OYUNLARININ İMGE YARATIMINA BİR ÖRNEK: "ANKARA GÖKLER HALK OYUNLARI EKİBİ"

Öğr. Gör. Asuman Reyhan KURT.....287

UYGULAMALI HALK BİLİMİ, KÜLTÜR TURİZMİ VE EKO-TURİZM KAPSAMINDA ENTELKÖY EFEKÖY'E KARŞI FİLMİNİN ANALİZİ

Dr. Mustafa DİNÇ.....294

ÂŞIK ALİ ATAŞ'IN ŞİİRLERİNDE "ZENGİN" KAVRAMI

Dr. Sevtap YAZAR.....299

"İKTİDAR, GÜÇ VE HAK" KAVRAMLARI BAĞLAMINDA KÖROĞLU DESTANI'NI YENİDEN OKUMAK

Dr. Öğr. Üyesi Bora YILMAZ.....311

BAYBURT DEMİRÖZÜ İLÇESİNDE ÇOCUK VE GENÇ OYUNLARI

Üzeyir IŞIK.....316

BİR ENGELLİ FOLKLORUNUN MÜMKÜNLÜĞÜ

Meltem Deniz DOĞAN.....325

SU KÜLTÜNÜN TÜRKLERDEKİ GELENEKSEL DOĞA BİLİNCİNİN OLUŞMASINDAKİ ROLÜ ÜZERİNE

Merve BERBER.....331

KAZAN TATAR MASALI "AKILLI İHTİYAR"DA DEĞERLER ÇATIŞMASI VE EĞİTİMİ

Gizem EROĞLU.....336

GELENEKSEL EKOLOJİ BİLGİSİ BAĞLAMINDA BİR ÇALIŞMA DENEMESİ: AKÇAABAT BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Berk YILMAZ.....342

BİR KADIN EVLİYA ÖRNEĞİ: ELİF ANA

Sema ÖZVEREN.....348

YILMAZ GÜNEY'İN SÜRÜ ADLI FİLMİNE FOLKLORİK BİR BAKIŞ

Aynura GENÇ.....357

ARİSTOTELES'İN "ADAB-I CENG"İ BAĞLAMINDA TÜRK SAVAŞ ADABININ KÜLTÜREL UNSURLARI

Dr. Öğr. Üyesi Nursel UYANIKER.....367

MARMARA DENİZİ'NDEKİ BALIKÇILARIN TARİHSEL KÖKENLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Dr. Mustafa ZENGİN - Öğr. Gör. Dr. Mustafa AÇA.....373

ALEVİ-BEKTAŞİ GELENEĞİNDE HAYVAN MOTİFLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul BALABAN - Suna Tuba ÖCALAN.....389

MANİSA MURADİYE CAMİİ ÇİNİLERİNDE KARANFİL MOTİFİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Serap YILDIRIM GEREN.....400

KÖROĞLU DESTANINDA İNANÇ ÖGELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Bora YILMAZ 403

FOLKLORİK ÇÖZÜMLEME YAKLAŞIMININ GEREKLİLİĞİ VE BİR SES BÖLER GECEYİ ROMANINDA FOLKLORİK UNSURLAR

Nuh BEKTAŞ 409

KORKU SİNEMASININ COĞRAFİ KOORDİNATLARINDA TÜRK KORKU SİNEMASININ YERİ

Doç. Dr. Tuğba ELMACI 419

TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDE VELÎ KAHRAMANLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi. Gaye YAVUZCAN.....427

MASA ÜSTÜ YAZILARINA BİR ÖRNEK: CAZILAR DERESİNDE İZLER

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR - Arş. Gör. Gülşen ÖZÇAMKAN AYAZ 435

ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN TÜRABİ'DE BENZETMELERİN GÜCÜ

Prof. Dr. Hülya SAVRAN 444

BÂBUR'UN ORDU TEŞKİLÂTI

Prof. Dr. Mesut ŞEN.....449

LİTVANYA TATARLARI EL YAZMALARINDAKİ TÜRKÇE MİRAÇNAMEDE BAZI ÖZEL ADLARDA GÖRÜLEN İMLA PROBLEMLERİ ÜZERİNE

Doç. Dr. Hüseyin DURGUT 458

SOMUTTAN SOYUTA ANLAM GELİŞMESİNE BİR ÖRNEK: SEV- FİİLİNİN KÖKENİ

Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN.....464

BİR CÜMLEDEN OLUŞAN KAZAKÇA ATASÖZLERİNDE ÖGELERİNİN KONUMU

Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU.....469

XVI. YÜZYILDA İSTİNSAH EDİLMİŞ BİR TIP YAZMASI: ENVÂ-I EMRÂZ

Arş. Gör. Dr. Elif KAYA 491

KIBRISLI İSMAİL RÜŞDÎ VE ŞİİRLERİ

Prof. Dr. Beyhan KESİK - Arş. Gör. Kübra KACAR 501

DOĞUM VE ÖLÜME ŞAİRANE BİR YAKLAŞIM: HÂTİMETÜ'L-EŞ'ÂR'DA GEÇEN DOĞUM VE ÖLÜM İFADELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Taner GÖK.....507

ENDERUNLU FÂZIL'IN ZENAN-NÂME'Sİ VE DEFTER-İ AŞK'INDA DÜĞÜN GELENEKLERİ

Arş. Gör. Gökçehan Aysel YILMAZ 515

HATÂYÎ DÎVÂNI'NDA MÜNÂCÂT

Dr. Öğr. Üyesi Özkan UZ 523

AĞULU AŞI BAL EDEN SÖZ: BELÎĞ TEZKİRESİNDE SANATLI ÖLÜM İFADELERİ

Önder YAŞAR 528

BÂKÎ DÎVÂNI'NIN BİR NÜSHASI ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Prof. Dr. Beyhan KESİK - Arş. Gör. Kübra KACAR 535

ELMALI İLÇE HALK KÜTÜPHANESİ "07 EL 2990" NUMARALI MECMÛA ÜZERİNE

Dr. Öğr. Üyesi Seda UYSAL BOZASLAN.....544

BAYBURTLU ZİHNÎ'NİN SERGÜZEŞT-İ ZİHNÎ'SİNDE 19. YÜZYIL OSMANLI TAŞRASINDA DEVLET ADAMLARI

Arş. Gör. Gökçehan Aysel YILMAZ 551

BİR ŞAİRDEN VALİLERE NASİHAT KASİDELERİ (MUHYÎ-İ GÜLŞENÎ'DEN YÖNETİCİLERE ÖĞÜTLER)

Önder YAŞAR 558

SPOR EDEBİYATI VE MODERN TÜRK ŞİİRİNDEN DÖRT ÖRNEK: "4x400 ENGELLİ", "İSTANBUL DESTANI", "STAD", "DÜZŞİİR"

Dr. Öğr. Üyesi Bilgin GÜNGÖR 566

SELMAN MÜMTAZ VE ÜÇ ŞİİRİ HAKKINDA

Dr. Öğr. Üyesi Mehdi GENCELİ 572

HALDUN TANER'İN HİKÂYELERİNDE ÖZEL HAYAT VURGUSU

Arş. Gör. Tuncay BOLAT 581

MEHMET ÂKİF'İN "ŞARK" MANZUMESİNDE DOĞU-BATI ALGISI VE PARADOKSU

Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER - Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BAYRAKTAR 590

CAHİT ZARİFOĞLU DESTANI

Dr. Öğr. Üyesi Fırat CANER 597

MELİH CEVDET ANDAY'IN HİKÂYECİLİĞİ VE KİTAPLARINA GİRMEMİŞ BİR HİKÂYESİ

Öğr. Gör. Dr. İsmail Alper KUMSAR 603

KADER Mİ BİLİM Mİ? KARŞITLIKLARIN ROMANI: ÂŞIKLAR DELİDİR YA DA YAZI TURA

Arş. Gör. Cennet ALTUNDAŞ 613

ADİL YAKUBOV'UN KÖHNE DÜNYA ADLI ROMANINDA SİYASİ REJİMİN ELEŞTİRİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Gözde GÜNGÖR 620

NECİP FAZIL VE SEZAİ KARAKOÇ'UN MEHMET ÂKİF'E BAKIŞI

Dr. Öğr. Üyesi Bilgin GÜNGÖR 625

POSTMODERN BİR ALEGORİ ÖRNEĞİ OLARAK HOCAEFENDİ'NİN SANDUKASI

Arş. Gör. Tuncay BOLAT 631

ÂŞIK VEYSEL'İN "GÜZELLİĞİN ON PAR'ETMEZ" ŞİİRİNİN FENOMENOLOJİK DÜZLEMİNE LACAN'DAN VE DERRİDA'DAN BAKMAK

Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER - Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BAYRAKTAR 639

KESKİN VE SELÂNİK ARASINDA MÜBADELE'NİN YARIM BIRAKTIĞI BİR AŞK HİKÂYESİ: HASRET

Öğr. Gör. Dr. İsmail Alper KUMSAR 645

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ SİYASİ PARTİLERİNİN TÜZÜK VE PROGRAMLARINDA EKONOMİK YAKLAŞIMLAR

Prof. Dr. Mehmet OKUR* 653

ORTAÇAĞ İNGİLİZ KAYNAKLARINDA SARACENLER

Pınar SAVAŞ 662

BİZANS İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE TRABZON VE ÇEVRESİ (395-641)

Arş. Gör. Ali GENÇ 668

BURSA ŞEHZADE MUSTAFA TÜRBESİ ÇİNİLERİNDE KARANFİL MOTİFİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Serap YILDIRIM GEREN.....677

BİR YOL FİLMİ OLARAK PELİN ESMER'İN İŞE YARAR BİR ŞEY YOLCULUĞU

Doç. Dr. Tuğba ELMACI 681

ÇANAKKALE SAVAŞLARININ OSMANLI MECLİS-İ UMUMİSİ'NE YANSIMASI VE ENVER PAŞA'NIN YAPTIĞI AÇIKLAMALAR

Prof. Dr. Mehmet OKUR 686

TÜRK VOKAL MÜZİĞİ İCRA SANATINDA DİL BİLİMİ VE SAHNE ESTETİĞİ

Dr. Emel ŞENOCAK.....699

MAZLÛM'UN YÛSUF U ZÜLEYHÂSI'NDA CİNSELLİK

Arş. Gör. Dr. Munise KOÇ.....705

TÜRK TURİZMİNİN SON DÖRT YILI: 24 KASIM 2015 VE 15 TEMMUZ 2016 OLAYLARININ TURİZM GELİRLERİNE VE ÖDEMELER DENGESİNE ETKİLERİ

Dr. Sezen GÜNGÖR - Nihan TOMRİS KÜÇÜK.....714

SEMPOZYUM KURULLARI

♦

ONUR KURULU:

Prof. Dr. Yücel ACER/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü
Zeki BAYKAL/Motif Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

♦

DÜZENLEME KURULU:

Prof. Dr. Mehmet AÇA/Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin DURGUT/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Mustafa AÇA/Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Taner GÖK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Abonoz KÜÇÜK/Giresun Üniversitesi
Dr. Ahmet Turan TÜRK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Sezen GÜNGÖR/Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

♦

BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Cengiz AKBULAK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet AÇA/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Kamile AKGÜL/İstanbul Haliç Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Metin ARIKAN/Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Baki ASİLTÜRK/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ/Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Gülay Ö. BEZER/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Serpil AYGÜN CENGİZ/Ankara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ömür CEYLAN/İzmir Katip Çelebi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN/Mersin Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Yakup ÇELİK/ Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Fikret DEĞERLİ/Yeditepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İsmet ÇETİN/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU/Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Semra DAŞÇI/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İbrahim DİLEK/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Sebahat DENİZ/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Harun DUMAN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ/İstanbul Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Vahdettin ENGİN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL/Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Bozkurt ERSOY/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Metin KARADAĞ/Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (KKTC)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT/Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Recai KARAHAN/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Muharrem KAYA/İstanbul Kültür Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Muhtar KAZIMOĞLU/Azerbaycan Milli İlimler Akademisi (Azerbaijan)
Prof. Dr. Beyhan KESİK/Giresun Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Murat KIYILAR/İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi (Türkiye)
Prof. Dr. Murat KOÇ/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Aynur KOÇAK/Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU/Marmara Üniversitesi/Emekli (Türkiye)
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU SIVACI/Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa MUTLUER/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Medine SİVRİ/Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İrfan MORİNA/University of Prishtina "Hasan Prishtina" (Kosovo)
Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet OKUR/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. M. Naci ÖNAL/Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa ÖNER/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Can ETİLİ ÖTKEN/İstanbul Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR/Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İsa ÖZKAN/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK/Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Vasiliy RODİONOV/University of Chuvas State "İ.N. Ulyanov" (Chuvashia/Russian Federation)
Prof. Dr. Hülya SAVRAN/Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA/Russian Academy of Science (Russian Federation)
Prof. Dr. Çavuş ŞAHİN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Erdal ŞAHİN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN/Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mesut ŞEN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Esma ŞİMSEK/Fırat Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Hatice ŞİRİN/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Feridun TEKİN/Giresun Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Hüseyin TÜRK/Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Vahit TÜRK/İstanbul Kültür Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Sema UĞURCAN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Şeref ULUOCAK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Nikolay YEGOROV/ University of Chuvas State "İ.N. Ulyanov" (Chuvashia/Russian Federation)
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM/Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İlsiyar ZAKİROVA/Institute of Galimcan İbrahimov Language, Leterature And Art (Tatarstan/Russian Federation)
Prof. Dr. Suzan CANHASİ/University of Phrishtina "Hasan Prishtina" (Kosovo)
Prof. Dr. Kıymet ÇALIYURT /Trakya Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Serkan ACAR/Ege Üniversitesi (Türkiye)

Doç. Dr. Abdullah AKAT/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Assoc.Prof.Dr. Tudora ARNAUT/Universty of Kiev National Taras Sevchenko (Ukrain)
Doç. Dr. Bülent BAYRAM/Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Meryem BULUT/Ankara Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU/Ankara Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ/Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Mehmet ÇEVİK/Aksaray Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Çağdaş DEMREN/Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ/Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Hüseyin DURGUT/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Pervin ERGUN/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Mehmet EROL/Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)
Assoc.Prof.Dr. Ergin JABLE/University of Prishtina "Hasan Prishtina" (Kosovo)
Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ/Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Murat KARATAŞ/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Onur Alp KAYABAŞI/Aksaray Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Özkan KESKİN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Adem KOÇ/Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Şerif KORKMAZ/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet MENTEŞ- Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (Türkiye)
Assoc.Prof.Dr. Galina MİŞKİNİENE/University of Vilnius (Lithuanian)
Doç. Dr. Meral OZAN/Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Adem ÖGER/Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. M. Kirami ÖLGEN/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL/Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Süheyla SARITAŞ/Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ali SELÇUK/Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Bülent ŞEN/Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ/Hitit Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Emine TOK/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Nezir TEMUR/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Assoc.Prof.Dr. Nuran MALTA MUHAXHERİ/ University of Prishtina "Hasan Prishtina" (Kosovo)
Dr. Yusuf ACIOĞLU/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Mustafa AÇA/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Yonca ALTINDAL/Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Müzeyyen ALTUNBAY/Giresun Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ebrar AKINCI/İstanbul Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Berna AYAZ/Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Leyla AYDEMİR/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Onur BAMYACI/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Zekeriya BAŞARSLAN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ü. Ertan DAŞ/Marmara Üniversitesi (Türkiye)

Dr. Aznavur DEMİRPOLAT/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Süleyman FİDAN/Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Taner GÖK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Bilgin GÜNGÖR/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Gözde GÜNGÖR/Sinop Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Sezen GÜNGÖR/Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ali ILGIN/İstanbul Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Hilal YAKUT İPEKOĞLU/Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Turgay KABAK/Bayburt Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ali KARACA/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Serdan KERVAN/Unviersity of Prizren "Ushkin Hoti" (Kosovo)
Dr. Handan KASIMOĞLU/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Oğuz KOÇYİĞİT/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Serkan KÖSE/Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Veli KUTAY/Giresun Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Abonoz KÜÇÜK/Giresun Üniversitesi (Türkiye)
Assist. Prof.Dr. Kristina LAVYSH/Art Institute of Belarus (Belarus)
Assist. Prof.Dr. Elsev BRİNA LOPAR/University of Prizren "Ushkin Hoti" (Kosovo)
Dr. Hülya Serpil ORTAÇ/Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Mehtap ÖZDEN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Hamiyet ÖZEN/Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Tolga ÖZHAN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Evrim ULUSAN ÖZTÜRKMEN/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Abdullah ÜSTÜN/Ege Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Selma ERGİN SOL/Trakya Üniversitesi (Türkiye)
Asist.Prof.Dr. Kamila STANEK/Univeristy of Varsaw (Poland)
Dr. Fatih ŞAYHAN/Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ayşe ALİCAN ŞEN/Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET/Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Ahmet Turan TÜRK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Nursel UYANIKER/Marmara Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Hüseyin YAMAN/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)

♦

KATILIMCI ÜLKELER:

Litvanya, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Türkiye

BACILAR VE KARDEŞLER: TOPLUMSAL YAPI VE SÖYLEM AÇISINDAN ALEVİ ATAERKİLLİĞİ*

♦

SISTERS AND BROTHERS: ALAWITIAN PATRIARCHY IN TERMS OF SOCIAL STRUCTURE AND DISCOURSE

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU**

ÖZET: Aleviliğe ait yayınlarda ve kimi söylemlerde genelde kadın ve erkekler arasında haremlik-selamlık uygulamalarının olmadığı, ritüelistik uygulamalarda ve toplumsal hayatın çeşitli aşamalarında katılımcıların "can" olarak nitelendirildiği ve buna bağlı olarak cinsiyetler arasında hiyerarşik ilişkilerin görünürlük kazanmadığı, kısacası kadın-erkek eşitliği vurgusu göze çarpmaktadır. Ancak alan deneyimlerimiz ve gözlemlerimizden elde ettiğimiz bilgiler neticesinde bir Alevi ataerkilliği, hayatın her aşamasında göze çarpmaktadır. Özellikle Alevilik üzerine çalışan yazarların yayınlarında sıkça karşılaştığımız, Alevi geleneğinde saygı duyulan ve evliya-ata sayılan kutsal kadın kişilerin varlığının da desteklediği eşitlikçi söylem pratikte gerçeği yansıtmamaktadır. Başta dedelik kurumunda olmak üzere, cem ritüelinde ve musahiplikte, ekonomik yaşamda ve evlilik ilişkilerinde kadınlar, erkeğe bağlı bir konumlanışla kendini ifade edebilmektedir. Bildirinin amacı, Alevi topluluklarındaki toplumsal cinsiyetin inşasında ataerkil özelliklere sahip kültürel kod ve örüntülerin topluluk-içi dünya görüşünü nasıl biçimlendirdiğini anlamak ve aynı zamanda söz konusu topluluğun simgesel kuruluşunda söylem bakımından cinsiyet tabanlı eşitlik vurgusu ve söylemini ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda Balıkesir'de Alevi köylerinde yaptığımız alan araştırmalarında elde edilen veriler yorumlanmıştır. Bildiri, hem ataerkil Aleviliğin dünya görüşünü sorgulamakta hem de alan araştırmasında yöntemsel önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, toplumsal cinsiyet, ataerkillik, alan araştırması.

ABSTRACT: *In publications and some discourses concerning Alawism, it strikes that; in general, there are no practices of haremlique-selamlique (haremlik-selamlık) between women and men; participants are characterized as "can" in ritualistic practices and various stages of social life; and accordingly, that inter-sexual hierarchical relations have not become appearent; in short, emphasis on equality of women and men. However, in consequence of informations which we obtained from field experiences and observations, an Alawitian patriarchy still attracts the attention in all stages of the life. Equalitarian discourse, we encountered frequently in Alawitian writers' publications in particular, and also supported by religious women figures in Alawitian tradition, does not reflect the reality in practice. Women are able to express themselves with a positioning subordinated to men, including in dedelik (male alevitian leadership) institution, in gathering (cem) ritual and companionship (musahiplik), economical life and in marriage relations. Purpose of this paper is to understand how cultural codes and patterns having patriarchal characteristics have shaped intra-community world view in building social gender in Alawitian communities and, at the same time, to detect effects of gender-based emphasis and discourse on equality in symbolic institution of the said community. In line with this purpose, we commented on data obtained from field studies we carried out in Alawitian villages in Balikesir city. As it attracted the attention in the field study, it seems possible for Alawitian women's position to determine properly in daily life, with a number of new methodological approaches. The paper both questions world-view of patriarchal Alawism and makes methodological suggestions in the field study.*

Keywords: *Alawism, social gender, patriarchy, field study.*

1. Giriş

Yaşına ya da akrabalık sistemi içindeki yüksek statüsüne bağlı olarak erkeğin egemen olduğu aile içi iktidar biçimi olarak tanımlanan ataerkillik (Emiroğlu ve Aydın, 2009: 78), tam anlamıyla başlangıçta erkek aile reislerinin otoritesi üzerine kurulu toplumsal sistemleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bugün ise kavram erkek tahakkümünü yansıtan daha genel bir anlamla yüklüdür (Marshall, 2005: 47). Tarihsel bağlamında ataerkil tahakkümün kökenine dair araştırmacılar, çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de, ilkel bahçe tarımından sonra keşfedilen sabanla birlikte toplumsal yapıların bu yeni üretim sürecine ve ekonomik modele

* Bu çalışma, 117K037 numaralı ve "Toplumsal Cinsiyetin İnşası ve Kadın Folkloru: Balıkesir Örneği" adlı TÜBİTAK 1001 projesi kapsamında desteklenen saha araştırmalarından elde edilen verilerden üretilmiştir.
** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Çanakkale / TÜRKİYE

göre konumlandığına ve böylece toplumlara ataerkil yapının egemen olmaya başladığına yönelik ortak bir kanaat belirtmektedirler. Tarımsal üretimin başladığı Mezopotamya havzasındaki site devletlerinde bu tarz yapısal oluşumların varlığı bilinmektedir.

Türk toplumunda kadının yeri ve konumu üzerine yapılan değerlendirmelerde genelde İslam öncesi İç Asya'da yaşayan göçebe Türk-Moğol gruplarındaki görece cinsiyetler arası eşitlikçi yapı "idealize edilmiş" yönleriyle birlikte öne çıkarılmaktadır. Hâlbuki kadın-erkek eşitliği konusunda sosyolojik ve hukuki bileşenlerin imparatorluklar çağında değil "modern dönemlere" özgü olması dikkatlerden kaçmaktadır. Bu anlamda kadın sorunu, doğru bir zemin üzerinde tartışılmamakta, zamansal bağlam geri plana bırakılmakta, kadınlar ve sınıfsal ilişkileri bağlantısı doğru okunamamaktadır.

Yine, Anadolu Aleviliğinde kadının yeri ve konumu üzerine yapılan değerlendirmelerde, Aleviliğe ait yayınlarda ve kimi söylemlerde genelde kadın ve erkekler arasında haremlik-selamlık uygulamalarının olmadığı, ritüelistik uygulamalarda ve toplumsal hayatın çeşitli aşamalarında katılımcıların "can" olarak nitelendirildiği ve buna bağlı olarak cinsiyetler arasında hiyerarşik ilişkilerin görünürlük kazanmadığı, kısacası kadın-erkek eşitliği vurgusu göze çarpmaktadır. Alevilikte kadının konumuyla ilgili ideal görülen özellikler; birden fazla kadınla evlenme yasağı, imam nikâhı yerine resmi nikâhın esas alınması, kadınlara yönelik şiddetin ve aldatmanın düşkünlük sebebi sayılması, boşanmanın halk hukuku nezdinde zorluğu, ritüellerde ve ibadetlerde cinsiyetçiliğin olmaması, Alevi kadınlarının giyimlerinde baskıya uğramamaları, kadın âşıkların varlığı vb. hususlar üzerine odaklanmıştır. Ancak alan deneyimlerimiz ve gözlemlerimizden elde ettiğimiz bilgiler neticesinde bir Alevi ataerkilliği, hayatın her aşamasında göze çarpmaktadır. Özellikle Alevilik üzerine çalışan yazarların yayınlarında sıkça karşılaştığımız, Alevi geleneğinde saygı duyulan, evliya-ata sayılan kutsal kadın kişilerin varlığının da desteklediği eşitlikçi söylem, pratikte gerçeği yansıtmamaktadır. Başta dedelik kurumunda olmak üzere, cem ritüelinde ve musahiplikte, ekonomik yaşamda ve evlilik ilişkilerinde kadınlar, erkeğe bağlı bir konumlanışla kendini ifade edebilmekte, görece eşitlikçi dünya görüşü içinde, diğer toplumsal yapılarda olduğu gibi, ikincil cins olarak varlığını sürdürmektedirler.

Son yıllarda inanç merkezli Alevilikten kimlik merkezli Aleviliğe doğru gelişen seyir, yeni değerler sistemini önümüze sunmaktadır. Bu değerler sistemi içinde modernizm sonrasına ait kadın-erkek eşitliği söylemi, modernizm öncesinde örgütlenmiş hiyerarşik bir yapısal grubun merkezine yerleştirilmek istenmektedir. Alevi topluluklarındaki toplumsal cinsiyetin inşasında ataerkil özelliklere sahip kültürel kod ve örüntüler topluluk-içi dünya görüşünü biçimlendirmekte, aynı zamanda söz konusu topluluğun simgesel kuruluşunda söylem bakımından cinsiyet tabanlı eşitlik vurgusu ve söylemi Alevi kimliğinde merkezi bir karakter kazanmaktadır.

2. Alevi Ataerkilliğine Dair Bazı Değerlendirmeler

"Alevi ataerkilliği" kavramını, tespit edebildiğimiz kadarıyla, literatürde kullanan ilk araştırmacı Nimet Okan'dır. Alevilikte kadınların konumuna farklı bir açıdan yaklaşan Okan, araştırmasının temel sorunsalını, "Alevilikte var olduğu iddia edilen kadın-erkek eşitliği söyleminin ve Alevi kadınların yaşamları arasındaki farklılaşmanın irdelenmesi" (Okan, 2016: 15) olarak belirtmiştir. Okan'a göre eseri, eşitlik argümanının hâkim olduğu Alevi inancındaki kadın algısıyla Alevi kadınının toplumsal, kültürel ve dinsel yaşamında tecrübe ettiği cinsiyetler arası asimetrik ilişkiler arasındaki farklılaşmaya vurgu yapmaktadır. Alevilikte kadın-erkek eşitliği iddiası, Alevi söylemindeki savunmacı itkiyle, gerek tarihten seçmeci bir yaklaşımla öne çıkarılan kadın figürler üzerinden gerekse dinsel, toplumsal ve kültürel pratikler üzerinden yürütülmektedir. Alevi söylemine içkin olan bu "Alevilikte kadın-erkek eşittir" kabul ve iddiası, topluluğun etno-kültürel sınırlarını oluştururken de kullandığı en temel argümanlardandır (Okan, 2016: 15-16).

Alevilikte evli kadınların da iştirak ettiği "cem" ibadetinde birlikte semah dönmek söz konusudur; bu bağlamda kadın-erkek birlikte ibadet edebilmektedirler. Akkaya'ya göre (2015: 19-20), Alevilik inancı diğer dinlerde olduğu gibi kadın bedeni üzerinde kontrol kurmak, kadının yaşam alanını daraltmak, onu sosyal hayattan uzaklaştırmak yöntemine başvurmaz. O, kadın ve erkeklere nefsine hâkim olmayı, nefsini terbiye etmeyi öğütler.

Cemlerde dem alma, nefsine sahip olmanın göstergesidir, itikadın sağlamlığını ifade eder. Yine cemlerde kadın erkek yana yana, birlikte olmak da bunun bir göstergesidir.

Ancak cemde on iki hizmetin ana aktörleri erkekler olup kadınlar ancak kocalarının statülerine bağlı bir konumda yer alabilmektedir. Örneğin cemlerde on iki hizmetten herhangi birini dul kadınlar üstlenemezler. Akkaya'nın da belirttiği üzere (2015: 18), "*dede olmadığı zamanlarda dedenin eşi 'ana' cem törenini yürütür. Cem törenlerinde görev alan tek kadın ana değildir. Cem töreni boyunca cemin yapılmasından sorumlu olan ve cem hizmetlerini gören görevliler vardır. Kadınlar bu görevliler arasında da yer alır. Ancak cemde analık makamı ve cem törenlerinde kadınların görev alması gibi birçok pratik günümüzde ne yazık ki yeterince uygulanmamakta, unutturulmaya çalışılmaktadır. Alevi inancı mürşit, pir, rehber ve taliplik yapısıyla ele alındığında, kaynağını erkek egemenliğinden alan bir tabakalaşmanın olduğu hemen görülecektir. Bu, geçişken olmayan bir yapıdır. Mürşid ya da pir olmak için böyle bir aileden gelmek gerekmektedir. Çünkü mürşitlik ya da pir olmak, babadan oğula geçen bir statüdür. Burada sırf toplumsal bir tabakalaşma değil, babadan oğula geçtiği için keskin cinsiyetçi bir yapı mevcuttur. Bu ailevi tabakalaşmada pir ile evli olan kadın, evlilik yoluyla statünün içine girebilmektedir. Ana olmak, erkek egemen sınırlar içinde kadınlar için tanımlanmış bir statüdür*". Burada da görüldüğü üzere "ana", dedeye bağlı ikincil bir statü olup ancak bu kişi "dede"nin olmadığı zamanlarda cemi yönetebilir. İddia edildiği gibi, "kadınlar cemi yönetebilmektedir, dinsel önderlikleri vardır" tezi, sınırlı ve koşullu durumlarda ortaya çıkabilmektedir ve erkeğe göre bir konumlanma içinde söz konusudur.

Alevilikte her ne kadar cemde kullanılan "can" kavramının nötr-cinsiyetsiz bir ifade olması kadınların erkeklerle eşitliğini göstermesi bakımından bir kanıt olarak sunulsa da diğer yandan bu kavram dinsel-toplumsal alanda kadınlığın içeriğinin silinmesi yönüyle de dikkat çekmektedir. Aleviliğin kültürel ve teolojik projeksiyonunda kadın, ancak cinsiyetinin silikleştiği, "ana" ve "bacı" konumunu kazandığı ölçüde değer kazanmaktadır. Bu bağlamda dinsel-kültürel alandaki pek çok bileşen erkeksi bir içerikle doldurulmuştur.

Cem ekseninde gerçekleştirilen kurban ritüelinde kadınlar kurban kesemez, ancak vekâlet yoluyla kurban kestirebilir. Burada ilginç olan nokta, kurban eyleminin bizzat kadınlar tarafından gerçekleştirilememesidir. Eğer zorunluluktan dolayı kurban kesimini kadın yapacaksa bile erkekliğe atıf yapacak tarzda bacaklarının arasına taş koyması gerekmektedir. Bu uygulama, kurban eyleminin özünde erkeksi bir nitelik taşıdığının bir göstergesi olup ayrıca bunun semantik kökleriyle ilişki kurularak yeniden yorumlanmasına ihtiyaç vardır.

Alevilikte kadın-erkek eşitliği söylemine aykırı bir başka kültürel uygulama ikrar ceminde ve musahiplik kurumunda karşımıza çıkmaktadır. Erkek çocuklara ikrar cemi yapılırken kız çocuklara yapılmaz. Kızlar, ancak evlendiğinde eşiyle birlikte geleneksel olarak ceme katılabilir. Musahiplik her ne kadar çiftler arasında yapılan bir çeşit şifahi sözleşme de olsa, kadın burada da ikincil konumdadır. Konuyla ilgili Tahtacı-Türkmen dedesi Mehmet Ateş, şu bilgileri vermiştir (KK-1): "*Bizde kadın erine bağlıdır. Kadının musahipliği olmaz. Bir kadının kocası ölmüşse ve kadın evlenmeyip ocağında oturmaya devam ederse ölen eşinin sağlığında yaptığı musahiplik düşmez. Fakat kadın daha önce yola girmemiş birisi ile evlenirse o zaman eski musahiplik biter ve evlenmiş olduğu eşinin musahip olacağı aile ile musahip olur. Erkeğin musahipliği ise bitmez. Eğer karısı ölen bir erkek ile kocası ölen bir kadın evlenecek olursa kadının musahipliği ortadan kalksa bile erkeğin musahipliği sürdüğünden kadın, erkeğini musahipleri ile musahip olamaz. Bu tarz evliliklerde musahiplik makamı ortadan kalkar*". Görüldüğü üzere musahiplik, erkeğin tekelinde ve erkeğe göre kurumlaşmıştır; musahipliğin hitap ettiği cins erkektir.

Alevilikte kadın-erkek eşitliği meselesinde bir başka sorunlu alan boşanmadır. Alevilikte boşanmanın düşkünlük nedeni olarak imlenmesinin, Alevi söyleminde kadını koruyucu bir kisve olarak değerlendirilmesi kanaatimizce yanlıştır. Alevi kültüründe boşanmanın zorlaştırılması, aynı zamanda koca şiddeti gören kadınlar için telafisi olanaksız zararları da beraberinde getirebilmektedir. Bunun yanında kırsal kesimlerde meskûn Alevi köylerinde bekâret tabusu kuvvetli bir biçimde sürmektedir ve bu durum kadınlar üzerinde toplumsal

kontrol mekânizmalarının sertleşmesine neden olmaktadır. Yapmış olduğumuz alan araştırmalarında, yaygınlığı eskisine göre azalsa da, gerdek gecesi sonrası "çarşaf gösterme" âdetinin sürdüğü anlaşılmıştır.

Alevilikle ilgili bu konu tabanında yapılan çalışmalarda bütünüyle grup yapısına odaklanan tespit ve yorumlardan çok, diğer grup yapıları ile karşılaştırılarak yapılan tespit ve yorumlar söz konusudur. Sünnilerde böyle iken Alevilerde şöyledir gibi… Kadının konumu ya da statüsü de bu şekilde değerlendirilmekte ve bu nedenle Alevi toplulukların Sünni kesimlere göre biraz daha özgürlükçü bir yapıya sahip oldukları gibi bir sonuca ulaşılabilmektedir. Bu durum, Alevi topluluklardaki çelişkilerin örtülmesine de vesile olabilmektedir. Bir başka sorun ise Alevi topluluklarla Sünni toplulukların homojen yapılarmış gibi takdim edilmesidir. Bu da tespit ve yorum aşamasında genellemelerin yapılmasına neden olabilmektedir.

Anadolu'da karşılaşılan cinsiyetler arası eşitsiz uygulamalar ve ataerkil tahakküm, Alevilikte hemen hemen benzer biçimde tezahür etmektedir. Alevi kadını, kamusal alanda daha görünür değildir, o yine mutfakla ilişkilendirilmiş domestik kimliğiyle ezilmeye devam etmektedir. Önümüze sunulan Alevi toplumundaki eşitlikle ilgili tezler ve veriler, ezelden beri var olan değil Kemalist modernleşmeyle mümkün hale gelmiş unsurlardır. Alevilerin, Sünni toplumun kimi kesimlerine göre modernleşmeye daha açık olması kadın-erkek eşitliği hususunda onları daha avantajlı duruma getirmiştir. Bu bağlamda kadın-erkek eşitliğinin teolojik-tarihsel kökleri olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

3. Sonuç

Alevi toplumunda cinsiyet eşitliği söylemi, grubun kültürel sınırlarının ikamesinde kullanılan bir enstrüman olup teolojik referanslarla bu durum desteklenmeye çalışılmaktadır. Ancak hem gündelik yaşamda hem de dinsel çerçevede ataerkil örüntüler ve zihniyet kalıpları karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel Alevi kadını, verili ya da kazanılmış statüsünü ancak evlilik yoluyla, dolayısıyla erkeğe göre konumlanmayla elde edebilmektedir.

Kadın-erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet üzerinden biçimlenen bir olgudur. Bu bağlamda söz konusu kavram modernizm sonrasına ait olmakla birlikte modernizm öncesi dönemlerde yapılanmış olan Aleviliğin tarihsel içeriğine bu kavramın dâhil edilmesi kısmi bir anakronizme neden olmaktadır. Sonuç olarak, Aleviliğin teolojik referansları ile kırsala göre konumlanmış Alevi toplumsal yapısı ataerkil bir örüntüye gönderme yaparken Alevi aydınların söylem olarak benimsediği kadın-erkek eşitliği kentli bağlamlarda Alevi kimliğini ikame etmek amacını taşımaktadır.

Alan araştırmasında göze çarptığı üzere, gündelik hayatta Alevi kadınının yerini doğru bir biçimde belirlemek, yöntemsel birtakım yeni yaklaşımlarla mümkün görünmektedir. Halk bilimi disiplininde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde idealize edilmiş ve kurgulanmış bir söylemle karşılaşılmaktadır; ancak kadınlarla yapılan derinlemesine ve karşılıklı etkileşimle yapılan görüşmelerde bunun tam tersi durumların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda veri toplama esnasında kullanılan mülakat tekniğinde doğrudan kadınlarla konuşulmalı, mülakat birden fazla zamanda uzun süreli bir seyir takip etmeli, sorulan sorular derinleştirilmeli, kadınların yaşam deneyimleri dinlenmeli, gerekirse katılımlı gözleme başvurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Akkaya, G. (2015). *Sır İçinde Sır Olanlar: Alevi Kadınlar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Emiroğlu, A. ve Aydın, S. (2009). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay vd.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Okan, N. (2016). *Canların Cinsiyeti: Alevilik ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Mehmet Ateş, 1953 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli/dede, Balıkesir-Kepsut'a bağlı Mehmetler Köyü'nde yaşıyor. (Görüşme Tarihi: 02.08.2018)